

به نام خدا

درس ۱۲ در جستجوی پیشرفت و رهایی از سلطه خارجی

* چه کسانی برای حفظ استقلال و پیشرفت کشور تلاش کردند؟

الف) عباس میرزا:

عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه و فرمانده سپاه ایران، در جریان جنگ با روسیه متوجه پیشرفت های علمی، صنعتی و نظامی آن کشور و دیگر کشورهای اروپایی شد.

یکی از اقدامات عباس میرزا برای پیشرفت ایران، فرستادن افرادی به اروپا برای فراگیری علوم و فنون جدید در رشته های فنی، نظامی و پزشکی بود. همچنین دستور داد کتاب هایی را در موضوع تاریخ آن کشورها به فارسی ترجمه کنند.

عباس میرزا پیش از آنکه بر تخت شاهی بنشیند، از دنیا رفت و فتحعلی شاه، پسر عباس میرزا، **محمد میرزا** را به ولیعهدی برگزید.



عباس میرزا



محمد شاه

ب) میرزا تقی خان امیر کبیر

میرزا تقی خان فراهانی (امیر کبیر) صدر اعظم ناصرالدین شاه بود.

یکی از مهم ترین اقدامات امیر کبیر، تأسیس **مدرسه دارالفنون** بود.

* از دیگر اقدامات امیر کبیر :

- * منع رشوه خواری و پیشکش گرفتن توسط مقام ها و کارکنان دولت؛
- * کاهش حقوق و مستمری شاه، شاهزادگان، درباریان و...؛
- * تلاش برای ایجاد سپاه منظم و تأسیس کارخانه اسلحه سازی؛
- * اعزام عده ای به اروپا برای فراگرفتن فنون و حرفه های نو و احداث کارخانه های جدید؛
- * منع شکنجه متهمان؛
- * احترام به حقوق اقلیتهای دینی؛
- * انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه؛
- * ساختن بیمارستان؛ مقابله با بیماریهای مُسری مانند آبله و وبا؛
- * سنگفرش کردن خیابان ها؛
- * راه اندازی چاپارخانه و پست جدید؛



* گسترش مدرسه های جدید:

تا اواخر حکومت ناصرالدین شاه، سوادآموزی در مکتب خانه ها انجام می گرفت، اما به تدریج، افرادی پیش گام تأسیس مدرسه هایی به سبک اروپایی در ایران شدند؛ از جمله **میرزا حسن رشدیه** که در **بیروت** و **استانبول** با این نوع آموزشگاه ها آشنا شده بود.

میرزا حسن رشدیه در زادگاهش **تبریز** و شهرهای **مشهد**، **تهران** و **قم** چندین مدرسه جدید تأسیس کرد.

میرزا حسن رشدیه



مکتب خانه



• چرا بازرگانان ایرانی ضعیف و دچار ورشکستگی شدند؟

کشورهای روسیه و انگلستان در دوره ناصرالدین شاه به امتیازهای اقتصادی مهمی دست یافتند.

شرکتهای بازرگانی خارجی به خرید و فروش مشغول شدند و معمولاً کالاهای اروپایی را بدون پرداخت حقوق گمرکی و یا با حقوق گمرکی بسیار ناچیزی وارد کشور میکردند. تولیدکنندگان و بازرگانان ایرانی چون نمیتوانستند با این شرکتهای رقابت کنند، روز به روز ضعیف تر و دچار ورشکستگی شدند.

* نهضت تنباکو:

در دوره ناصرالدین شاه، توتون و تنباکو از عمده ترین محصولات کشاورزی ایران بود. در آن زمان یک نفر انگلیسی به نام **تالبوت** با پرداخت رشوه به درباریان، امتیاز انحصاری خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران را به مدت ۵۰ سال به دست آورد. براساس این امتیاز، ایرانیان نمی توانستند محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از او بفروشند. در مقابل، تالبوت نیز تعهد کرده بود که هر سال ۱۵۰۰۰ لیره انگلیس به همراه یک چهارم سود سالانه به حکومت ایران پرداخت کند.

* امتیاز تالبوت چگونه لغو شد ؟

مردم و بازرگانان در شهرهای مختلف شروع به اعتراض و مخالفت کردند...
روحانیان خواهان لغو امتیاز تنباکو شدند...

ناصرالدین شاه به خواسته مخالفان اعتنایی نکرد و **آیت الله میرزا حسن شیرازی**، در حمایت از نهضت، استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد.
این حکم شرعی سبب شد که مردم و حتی کارکنان کاخ ناصرالدین شاه، قلیانها را بشکنند و از مصرف توتون و تنباکو خودداری کنند. نهایتاً ناصرالدین شاه مجبور شد امتیاز را لغو کند و خسارت نیز به تالبوت بپردازد.

